רובע זרע ממין אחר [א] ימעט והתניא התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה לא קשיא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה דתניא (א) [ב] בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפני בהמתן והיו בעלי בתים שמחין שתי שמחות אחת שמנכשין להם שדותיהן ואחת שמשליכין לפני בהמתם התקינו שיהו עוקרין ומשליכין על הדרכים ועדיין היו שמחין שמחה גדולה שמנכשין שדותיהן התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה:

מתני' (ב) ר"א בן יעקב אומר [ג] מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה [ד] זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד וחכמים מתירין בזה ובזה:

גמ' אמר רב (ג) יהודה [ה] אם היתה שדה מטוננת מותר תניא נמי הכי (ד) כשאמרו אסור להשקותן במועד לא אמרו אלא בזרעים שלא שתו מלפני המועד אבל זרעים ששתו לפני המועד מותר להשקותן במועד ואם היתה שדה מטוננת מותר ואין [א] משקין שדה גריד במועד וחכמים מתירין בזה ובזה אמר (ה) רבינא שמע מינה האי תרביצא שרי לתרבוצי בחולא דמועדא שדה גריד מאי טעמא דאפלא משוי לה חרפא ה"נ אפלא משוי לה חרפא ת"ר [ב] מרביצין שדה לבן בשביעית אבל לא במועד והא תניא (ו) [ו] מרביצין בין במועד בין בשביעית אמר רב הונא לא קשיא הא ר"א בן יעקב הא רבנן תניא אידך מרביצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית ולא עוד אלא שמרביצין שדה לבן בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית:

מתני' צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית (ז) [ז] וחכ"א משדה האילן כדרכו ומשדה הלבן שלא כדרכו [ח] ומקרין את הפירצה במועד [ט] ובשביעית בונה כדרכו:

גמ' מאי אישות אמר רב יהודה בריה שאין לה עינים אמר רבא בר ישמעאל ואיתימא רב יימר בר שלמיא מאי קרא 1 כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש ת"ר צדין את האישות ואת העכברים משדה הלבן ומשדה האילן כדרכו (ח) ומחריבין חורי נמלים כיצד מחריבין רשב"ג אומר מביא עפר מחור זה ונותן לתוך חור זה והן חונקין זה את זה אמר רב יימר בר שלמיא משמיה דאביי והוא דקאי בתרי עברי נהרא והוא דליכא גשרא והוא דליכא גמלא והוא דליכא מצרא

עד

רובע. הקב אחד מכ"ד בסאה: הכי גרסי' **ימעט.** שאם זרע רובע הקב ימעטנו ויעקרנו: **והתניא כל השדה כולה.** ולא אמרת ימעט: **שמנכשין שדותיהן.** שלוחי ב"ד משלהן דכשנוטלין הכלאים מאליו מתנכש: **מתני' מושכין המים מאילן לאילן.** דהוי כשדה בית השלחין דפסידא יתירא איכא אבל לא ישקה את השדה כולה שדה בית הבעל: **זרעים שלא שתו לפני המועד.** שלא היו מלומדין לשתות תמיד לפני המועד: **לא ישקם במועד.** דהואיל ולא משקה להו תדיר לפני המועד לא הוי ליה פסידא אי לא משקה להו במועד: **וחכמים מתירים בזה ובזה.** להשקות את כל השדה כולה ולהשקות במועד זרעים שלא שתו לפני המועד והאי חכמים היינו ר"מ דאמר לעיל (דף ב.) משקין ממנו אפי' שדה בית הבעל: **גמ' אמר רב יהודה.** הא דאמר ר"א אבל לא ישקה[ג] את השדה כולה אבל אם היתה שדה מטוננת לחה ויבשה מותר להשקותה אע"ג דהוה שדה בית הבעל דכיון דהויא לחה עד השתא אי לא משקה לה הוי פסידא יתירא: **שדה גריד.** יבשה מעולם שאין צריך להשקותה: **בזה ובזה.** בשדה גריד ובזרעים שלא שתו לפני המועד: **תרביצא.** גינה ט): **שרי לתרבוצי.** לזלף עליה מים אע"ג דליכא פסידא. לתרבוצי להשקות לשון אין מכבדין ואין מרביצין היינו השקאה פורתא כדי שיצאו הירקות וכדמפרש באידך ברייתא לקמיה ומשקין היינו השקאה גמורה של בית השלחין: **אפלא לשוויי חרפא.** דליכא פסידא ואפ"ה שרי להשקותה כך ולהשביחה ה"נ בגינה מרביצין: **שדה לבן.** בית הבעל: **הא.** דקתני אבל לא ישקם במועד היינו ר"א בן יעקב דאמר אבל לא ישקה את כל השדה כולה והא דתני בין במועד בין בשביעית היינו חכמים דמתירין להשקות אפי' כל השדה: **כדי שיצאו בשביעית.** אבל לא ישקה בשביעית כדי שיצאו בשביעית: **מתני' לדין האישות.** בשדה האילן במועד מפני שמפסידין בו: **כדרכו.** שאין צריך לשנות בצידה: **ובשביעית.** אע"ג דמתקן השדה: **בשדה האילן.** צד כדרכו מפני שהפסד מרובה הוא: **ובשדה לבן שלא כדרכו.** ואינו יכול לצוד כדרכו בשדה לבן משום דלא מפסיד כולי האי בשדה לבן: **ומקרין את הפירצה.** שאם נפלה מקצתה חוזר ומתקנה במועד: **ובשביעית בונה כדרכו.** מתחילה אע"ג דמיחזי דעביד נטירותא לפירי: **גמ' בריה שאין לה עינים.** וחופר בקרקע: **מאי קרא.** דאישות בריה שאין לה עינים: **דכתיב כמו שבלול תמס יהלך.** שבלול שקורין לימצו"ן תמס יהלך כלומר כשיוצא חוץ מנרתיקו (א) רירות נופלות ממנו עד שהוא נימוח ומת. תמס כמו ונמס: **נפל אשת בל חזו שמש.** כלומר כך אישות נופלות פתאום לארץ ומתים דלא חזו: **וחונקין זו את זו.** מפני שמריחין את העפר ואין מכירין באותו עפר: **והוא דקאי בתרי עברי נהרא.** דכיון דאיכא הפסק מים בין הני תרתי חורי נמלים אין מכירים הני בעפר דהני: **גישרא.** גשר: **גמלא.** שאין לו גשר אלא מנסר אחד: **ומצרא.** עדיין קטן מגמלא אין יכול להלך עליו אלא כשקושרים חבל אחד משני עברי הנהר בשתי יתידות ואוחזין בו והולכין על אותו גשר צר. אבל אי איכא חד מהן מכירין הני בחורי דהני:

עד

ואין משקין שדה גריד. פי' בית הבעל לפי שהוא רגיל להיות יבש וגריד בדל"ת וכן פירש בערוך [ובתוס'] הרב ברי"ש כמו חמרא מיגרר גריר (פסחים דף קז:):

וחכמים מתירין בזה ובזה. והני תרי פלוגתא דבהך ברייתא היינו כעין פלוגתא במתניתין ות"ק דהכא הוא ר"א בן יעקב:

שרי לתרבוצי. וקשה הא קיימא לן משנת ר"א (ב) קב ונקי ועוד הקשה בתוספות דרבינא גופיה דאמר לעיל (דף ד.) מדלין ירקות כדי לאוכלן אבל לייפותן אסור אלמא הרווחא אסור ותירץ דתרביצא אינה כ"א השקאה פורתא ולפ"ז נראה דה"פ דהאי תרביצא שרי לתרבוצי אפילו לראב"י דכי היכי דשרו רבנן אפלא לשווי חרפא גם לראב"י יתיר ג"כ השקאה פורתא או שמא סבר כר"א בהשקאה ופליג בהרבצה וי"מ דפלוגתא דשדה גריד לאו היינו פלוגתא דמתני' דמיירי בה ראב"י וחכמים ופליגי באפלא לשווי חרפא ת"ק חשיב ליה הרווחא ואסור ורבנן סברי דלאו היינו הרווחא דיש אוהב יותר אפלא ויהיו נגמרים יותר ומבושלים בטוב ור"ח פי' אמר רבינא שמע מינה האי תרביצא פי' שדה שאין זרוע עדיין שכבר השקוהו קודם מותר להשקותו במועד לזורעו אחר המועד דסבר לה כראב"י דאמר זרעים ששתו לפני המועד (ג) וקסבר תרביצא הוי כמו זרעים ששתו לפני המועד דהיינו שם תרביצא שהרביצוהו קודם המועד (ד) ומקשינן עלה שדה גריד אסור משום דאי משקי ליה האידנא יבכיר קודם אבל לא פסיד תרביצא נמי אי משקה האידנא קדים ובכיר ולא פסיד וזה השיטה הולכת דסבירא לן כראב"י. כך פירש ר"ח:

מרביצין שדה לבן בשביעית. לגבי שביעית פי' הקונטרס השקאה פורתא ונראה שחזר בו ממה שפירש במשנה משקין בית השלחין במועד ולגבי שביעית שרי אפילו בית הבעל ואני פירשתי במשנה דשביעית נמי לא שרי אלא בבית השלחין כדפי' בקונטרס כאן אבל ק"ל שמא הכא איירי בהשקאה גמורה דפליגי לגבי מועד ראב"י ורבנן ופלוגתייהו הוי בהשקאה מרובה ואדרבה נראה לי דמיירי בהשקאה גמורה אלא לגבי שלחין שצריך השקאה נקט משקין וגבי בית הבעל קרוי הרבצה לכן נראה יותר פי' הקונטרס שבמשנה ולפי' דהכא צ"ל דהשקאה גמורה אסורה בבית הבעל והרבצה מועטת שרי בשביעית ובמועד אסור אפילו הרבצה מועטת לר"א בן יעקב ולרבנן שרי אפי' השקאה גמורה:

צדין את האישות במועד ובשביעי'. תימה מאי קמ"ל בשביעית והלא אין זו עבודת קרקע ורבי יהודה מאי טעמא דאסר כדרכו וי"ל דודאי צריך למיסקל אבנים מתוך שדהו כשמפנה האישות ותנן פ"ג דשביעית המסקל שדהו נוטל העליונות ומניח התחתונות הנוגעות בארץ וכן גרגיר של צרורות וכו' אישות מפורש בירושלמי חולדה:

עד

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"ג מהל' כלאים הלכה א טוש"ע י"ד סי' רצז סעיף ה [ח]:

נו ב מיי' שם הל' טז:

נז ג מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה ג [ופ"א מהל' שמיטה הל' ח] סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף ז:

נח ד מיי' פ"ח מהל' יו"ט הל' ד:

נט ה מיי' שם הל' ג טוש"ע שם:

ס ו מיי' פ"א מהלכות שמיטה הלכה ט ופ"ח מהלכות יו"ט הלכה ג:

סא ז מיי' פ"ח מהלכות יו"ט הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף יג:

סב ח מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סי' תקמ סעיף א:

סג ט מיי' פ"ג מהל' שמיטה הלכה יד:

רבינו חננאל

והני מילי במשנה שהתקינו להיות עוקרין הכלאים בלבד מתוך התבואה ומשליכין, אבל משהתקינו להיות מפקירין כל השדה כולה יוצאין אפי' בשאר הימים. **ועושין כל צרכי רבים. ירושלמי,** אלו הן צרכי רבים, דנין דיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות ופדיון שבוים ודיני ערכין והחרמין וההקדשות והשקאת סוטה ועריפת עגלה וטהרת מצורע ורציעת עבד עברי, וכן מפרקין מנעל מעל האמום אבל אין מחזירין. **ומציינין** על הקברות. והלא ציין באדר, כגון שרבו המים ושטפום. **ויוצאין אף על הכלאים.** והלא כבר יצאו מאדר, תיפתר שהיתה השנה אפילה ולא היו הצמחים ניכרים באדר. **מתני' ר' אליעזר בן יעקב אומר מושכין המים כו'.** אמר רב הונא אם היתה השדה מטוננת, פי' לחה. כגון שרבו המים מקודם ועדיין ליחלוחיתה קיימת, מותר. תניא כוותיה כשאמרו אסור להשקות במועד לא אמרו אלא זרעים שלא שתו מלפני המועד אבל זרעים ששתו מלפני המועד מותר להשקותן. ואם היתה שדה מטוננת מותר. ואין משקין שדה גריר במועד. פי' כדתנן בנזיקין בפ' איזהו נשך, כל ימי גריר אחד כל ימי רביעה אחת. **וחכמים מתירין בזה ובזה.** אמר רב כהנא ש"מ האי תרביצא, פי' שדה [שאינה] זרועה עדיין שכבר השקוה מקודם, מותר להשקותה גם במועד לזורעה אחר המועד. ומקשינן עלה גריר אמאי אסור משום דאי משקת ליה האידנא מקדים ליה ובכיר, תרביצא נמי אי משקת ליה האידנא קדים ומציץ [ו]בכיר. ולא איפרק. והא דתניא מרביצין בשביעית אבל לא במועד ר' אליעזר בן יעקב היא, והא דתניא מרביצין בין במועד בין בשביעית רבנן היא. תניא מרביצין שדה לבן בערב שביעית כדי שיצמחו ירקות בשביעית ולא עוד אלא שמרביצין שדה לבן בשביעית כדי שיצמחו ירקות למוצאי שביעית. **אישות.** פי' בריה שאין לה עינים. כדכתיב נפל אשת בל חזו שמש. ירושלמי אישות זו חולדה. ת"ר צדין את האישות ואת העכברים משדה אילן ומשדה הלבן, ומחריבין חורי נמלים, כיצד עושה מביא עפר תיחוח עם הנמלים מחור זה ונותן לתוך חור זה והן חונקין זה את זה, והוא דקיימי אלו החורין בתרי עברי נהרא, וליכא התם לא גשר ולא גמלא ולא מיצרא ולא תיתורא שיכולין לחזור בחור שלהן.

מסורת הש"ס

א) [שקלים פ"א ה"ב עוד שם פרק א מ"ב], **ב)** לעיל ב., **ג)** [בשאלתות פ' הברכה אי' רב הונא], **ד)** [בשאלתות פרשת הברכה סי' קע איתא ר"א בן יעקב אומר כשאמרו כו'], **ה)** [בשאלתות פ' הברכה אי' רבא], **ו)** [עיין ר"ש פ"ב דשביעית מ"י], **ז)** ס"א ר' יהודה וכן גירסת התוספות [וכן ברי"ף והרא"ש וכן בשאלתות פרשת הברכה סי' קע וכן בפיסק' דלקמן ז. ר' יהודה אומר וכו'], **ח)** [תוספתא פ"א], **ט)** בכת"י: גינה של ירקות,

תורה אור השלם

1. כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ: תהלים נח ט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דכתיב כו' רירות נופלות. נ"ב כלומר כל שעה שהולך ליחה נופלת ממנו: **(ב)** תוס' ד"ה שרי וכו' משנת ר"א בן יעקב קב: **(ג)** בא"ד ששתו לפני המועד מותר להשקותן במועד וקסבר תרביצא כו': **(ד)** בא"ד ומקשינן עלה שדה. נ"ב לשון הרי"ף וז"ל דהא דקאמר שדה גריד מ"ט כו' הוא קושיא על רבינא ולא פריק ולכך לית הלכתא כוותיה ע"ש:

הגהות הגר"א

[א] גמ' משקין צ"ל מרביצין (וע' נ"י): **[ב]** שם ת"ר אין מרביצין שדה לבן בשביעית ולא במועד כצ"ל: **[ג]** רש"י ד"ה אמר רב יהודה הא דאמר ר"א אבל לא ישקה כו'. נ"ב אבל הטור פי' דקאי אסיפא אזרעים שלא שתו (וכן פי' הנ"י):

לעזי רש"י

לימצו"ן. חילזון.

מוסף רש"י

כל סאה. תבואה, שיש בה רובע. **הקב,** ממין אחר ימעט. דלא ליהוי רובע ואחר כך יזרענו, וכן פי' רבינו חננאל, א"נ נזרעו אלא שלא נשרשו עדיין ימעט, אבל אם נשרשו אין להם עוד תקנה, שכבר נאסרו בהשרשה כדנפקא לן בפרק כל שעה (פסחים כה.) מהמלאה והזרע, זרוע מעיקרו בהשרשה, ובספרי נמי תניא לה בהדיא התבואה משתשריש (רשב"ם ב"ב צד.). **מושכין את המים מאילן לאילן.** בחולו של מועד, אם יש מים תחת אילן אחד עושין דרך קטן מאילן לאילן כדי שימשכו המים מאילן זה לאילן אחר (לעיל ב.). **ובלבד שלא ישקה את כל השדה.** בבית הבעל קמיירי דהרווחה היא (שם).